

БАНКІВСЬКА УСТАНОВА В СИСТЕМІ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУЦІЙ

У статті запропоновано розглядати банківську установу через призму фінансових інституцій, а також визначено основний економічний зміст фінансових ресурсів

Ключові слова: банк, фінансові інститути, фінансова фірма, фінансові ресурси, фінансові потоки, капітал.

І. Вступ. На сьогоднішній день найбільшими та найактивнішими фінансовими інституціями є банки. Слід відзначити, що в економічній літературі не існує єдиного, загально визнаного підходу до формулювання поняття “банк”. Зокрема, поширеним є визначення банку як інституту, поточна діяльність якого зводиться до видачі кредитів і залучення у вигляді депозитів грошових коштів (як правило, від великих груп населення). Тут варто звернути увагу на низку ключових моментів.

По-перше, операції запозичення і кредитування здійснюються найрізноманітнішими комерційними фірмами, проте для банків вони є регулярними.

По-друге, слід зазначити, що для переважної більшості установ, названих банками, характерно, що операції по запозиченню і кредитуванню одночасно присутні в їх діяльності.

По-третє, послуги, що надаються банками, пов'язані із забезпеченням збереження фінансових ресурсів і проведенням платежів, зачіпають кардинальні інтереси широких суспільних верств, що додає даним інститутам особливу соціальну значущість.

II. Постановка завдання. Специфічна роль, яку відіграють банки в економічному житті суспільства, зумовлює і те, що вони є об'єктами, що вимагають особливої уваги, контролю (а при необхідності – і втручання) з боку органів державного управління. Останній фактор підкреслює практичну значущість проблеми визначення поняття “банк”. Дійсно, його трактування може у значній мірі визначати рішення про те, повинен чи ні той або інший економічний інститут підпадати під заходи державного регулювання. В зв'язку з цим коротко зупинимося на тому, як вирішується дане питання в чинному українському законодавстві [1], що регламентує банківську діяльність. У ньому визначено наступне поняття банку.

Банк – юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України (НБУ) здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Банкам заборонено працювати у сфері матеріального виробництва, торгівлі (окрім реалізації пам'ятних, ювілейних і інвестиційних монет) та страхування, однак можна виконувати функції страхового посередника. Але, незважаючи на це, для них залишився надзвичайно великий спектр діяльності, який умовно можна розділити на три напрямки.

1. Залучення вільних фінансових активів. Банківська діяльність потребує величезної кількості коштів, а тому банк надає можливість своїм потенційним (або існуючим) клієнтам розмістити у себе кошти, в результаті чого він отримує нові ресурси, які зможе використовувати для проведення своїх операцій, а клієнти – додатковий дохід у вигляді процентів. Такі операції називають пасивними, оскільки банк лише пропонує свої послуги на визначених ним умовах.

2. Використання банком власних та залучених ресурсів (активні операції), більшість з яких він спрямовує на те, щоб забезпечити своїм клієнтам можливість отримати необхідну суму коштів (кредитування, лізинг, інвестування тощо). Зазначені операції завжди пов'язані з ризиком втратити кошти, тому банк ретельно перевіряє надійність клієнта та, як правило, вимагає від нього додаткових гарантій (порука, застава майна тощо).

3. Посередницька діяльність та інші послуги банку (проведення розрахунків, операцій на умовах комісії та за дорученням клієнтів, інкасування, зберігання цінностей, юридичні, консультаційні, інформаційні послуги і т. п.).

Таким чином, банк виконує роль своєрідного фінансового буфера між тими, у кого є вільні

кошти і бажання їх примножити, та тими, хто їх потребує. При цьому банк задовольняє обидві сторони, заробляючи на різниці між доходами, які він отримує від проведення активних, посередницьких та інших операцій, та видатками за пасивними операціями.

Банки в Україні можуть функціонувати як універсальні (надавати весь або майже весь спектр банківських послуг) або як спеціалізовані (ощадні, інвестиційні, іпотечні, розрахункові або клірингові) [2].

Банківські операції можна розділити на групи [2].

Операції по залученню грошових ресурсів. Це відкриття таких видів рахунків: депозитний, поточний, металевий, картковий.

Розрахунково-касове обслуговування клієнтів. Такі послуги передбачають обслуговування поточних рахунків клієнтів, зарахування банком безготівкових коштів, що надходять клієнту від його контрагентів, перерахування коштів за його дорученням, приймання та видачу готівки тощо.

Для зручності клієнтів банки пропонують системи віддаленого керування рахунками (такі як, “Клієнт-банк”, “Телефон-банк” “Інтернет-банкінг” тощо), які дозволяють отримувати інформацію про стан розрахунків та розпоряджатися грошовими коштами, не відвідуючи банк. Крім цього, є можливість переказати гроші, наприклад, за допомогою системи Western Union або іншої.

Операції з дорожніми чеками. Такі операції – один з найбільш зручних та безпечних способів перевезення чи просто зберігання грошей. За допомогою дорожнього чека можна отримати готівку навіть у банку іншої країни. Такі чеки приймають для оплати товарів та послуг у готелях, магазинах, ресторанах, сервісних центрах України і багатьох країн світу.

Кредитування. Банк може надати клієнтам необхідну суму коштів на визначений термін, яку потрібно повернути, сплативши проценти. Умови надання кредиту банк визначає самостійно, а напрямок використання коштів погоджується під час укладання кредитного договору.

Банки розрізняють строкові кредити (короткострокові або довгострокові) та кредитування в межах кредитної лінії (клієнт отримує кошти частинами у разі їх потреби, поки не буде вичерпано ліміти кредитної лінії).

До особливих видів кредитування відносять також [1]: овердрафт, факторинг, авалування векселів.

Лізинг поєднує в собі відносини купівлі-продажу, найму та кредитування. Лізингова компанія передає клієнту у термінове користування потрібний об’єкт, а він перераховує їй лізингові платежі протягом усього терміну дії договору. Вона самостійно купує майно для майбутніх лізингових операцій (прямий лізинг) або дістає його спеціально за замовленням клієнта (непрямий лізинг). У такому випадку продавця обирає компанія або сам клієнт. По закінченні договору лізингу об’єкт може перейти у власність клієнта або повертається лізингодавцеві (це залежить від умов договору).

Документарні операції – послуги із забезпечення платежів, до яких належать: банківська гарантія, інкасо, акредитив, порука.

Операції з цінними паперами. Банки – повноправні учасники ринку цінних паперів, на якому можуть виступати як емітент, інвестор або посередник. Зокрема, вони проводять (надають): операції емісії, брокерські послуги, послуги з обслуговування обігу цінних паперів, допомогу клієнтам в організації і проведенні емісії їх цінних паперів, експертизу цінних паперів та багато іншого.

Операції з банківськими металами (золото, срібло, платина, метали платинової групи, їх зливки та монети з них). Банки викуповують їх у клієнтів та продають за вищою ціною. Сюди також можна віднести ведення ними металевих рахунків та депозитарні операції з банківськими металами.

Операції з іноземною валютою. До таких належать придбання та продаж іноземної валюти, конверсійні операції, розміщення валюти на рахунках та вкладах, проведення платежів за дорученнями клієнтів тощо.

Обслуговування пенсійних та соціальних програм. Банки можуть надавати послуги з виплати державних пенсій та допомоги, які охоплюють відкриття та обслуговування пенсійного рахунка, відкриття карткових пенсійних рахунків, нарахування відсотків на залишок на рахунку, можливість поповнення рахунка з інших джерел тощо.

Серед інших послуг банків можна виділити такі [1]:

- юридичні консультації клієнтам у сфері банківської, інвестиційної, зовнішньоекономічної діяльності, підготовка юридичних документів на замовлення клієнтів;

- перевезення коштів (інкасація грошової виручки, перевезення спеціальних вантажів, зо-

крема ювелірних виробів, дорогоцінних металів тощо);

➤ оренда індивідуальних банківських сейфів.

III. Результати. Зупинимося детальніше на одній із функцій банків, що полягає у обробці інформаційних потоків та моніторингу позичальників. У численних сучасних дослідженнях, що враховують роль і значення інформаційних ресурсів в економіці, наголошується на особливому становищі, яке займають банки. Вони, володіючи ексклюзивним доступом до даних про своїх клієнтів, одночасно дістають унікальні можливості по здійсненню контролю (моніторингу) за тим, як йде виконання проектів, що фінансуються. З цієї точки зору банк виступає як установа, що здійснює управління потоками фінансово-економічної інформації, або, як ще говорять, інформаційного процесора.

Під управлінням інформацією мається на увазі її збір, зберігання, переробка, систематизація і аналіз [3]. Якщо ще декілька десятиліть тому інформацію, що опиняється у розпорядженні банку, можна було розцінювати як деякий корисний, але побічний результат від основних видів діяльності, то тепер ефективне вирішення задач її збору і обробки стало неодмінною умовою успіху його роботи в цілому.

Ще одна істотна функція банків пов'язана з тією кардинальною роллю, яку вони відіграють в організації процесів розміщення і обороту капіталу. У історичному аспекті не викликає сумнівів теза про глибокий вплив рівня розвитку фінансових інститутів і ринків на рівень і темпи розвитку економіки в цілому. Відмічено, що економічні системи із слаборозвиненими інститутами фінансового посередництва і вузькими фінансовими ринкам не можуть забезпечити ефективних каналів залучення заощаджень домогосподарств, що, в свою чергу, породжує дефіцит інвестиційних ресурсів. Більш того, в такій ситуації "крупні" проекти, які мають принципове значення для економічного зростання в цілому, не знаходять джерел кредитування із-за високого ризику. Управління ж останнім не може бути організоване з причин відсутності відповідних фінансових інструментів.

Слід також звернути увагу на те, що в останні десятиліття намітилася тенденція до активної зміни функцій як банків, так і їх основних конкурентів, – фінансових інститутів, що займаються операціями з цінними паперами, брокерських фірм, страхових компаній. Дані фінансові

суб'єкти все більшою мірою в плані асортименту послуг, що надаються ними, намагаються наблизитися до банків, так виникло поняття небанківських банків. Одночасно і банки пропонують брокерські послуги в операціях з нерухомістю і цінними паперами, послуги зі страхування, вкладають кошти до взаємних фондів.

Крім банків, фінансові послуги надають також такі фінансові інституції, такі як: кредитні спілки, інвестиційні фонди та інвестиційні компанії, страхові компанії, довірчі товариства, недержавні пенсійні фонди тощо.

Процес стирання границь між банківськими і небанківськими установами, виникнення нових типів установ, зумовлює як загальність задач, що вирішуються в даних інститутах, так і загальних методів, які можуть застосовуватися для їх вирішення. Об'єкт, який узагальнює у функціональному плані перераховані інститути, в науковій літературі останніх років отримав назву фінансової фірми (фінансової компанії) [4]. Достатньо ґрунтовне визначення даного поняття наведено в роботі Д. Хенкок:

Фінансова фірма – це об'єкт, що має за свою мету максимізацію прибутку в процесі надання посередницьких послуг між позичальниками і позикодавцями. Ці послуги прямо або опосередковано пов'язані з фінансовими активами і пасивами, що належать фірмі, такими як кредити і депозити. Фінансова фірма випускає свої власні зобов'язання, зазвичай, у вигляді різного роду депозитів. Поняття фінансової фірми включає комерційні і ощадні банки, ощадні і кредитні асоціації. Також для опису даних фірм використовується термін "депозитні інститути" [4, с. 1].

Зрозуміло, реально існуючі фінансові організації не є фінансовими фірмами в чистому вигляді, строго відповідними наведеному визначенню. Дійсно, поряд з перерахованими операціями вони, як правило, виконують паралельно і багато інших функцій. Наприклад, надання трастових послуг, фінансове консультування, лізинг обладнання, продаж страхових послуг, продаж пенсійних планів, брокерські послуги, надання сейфів для зберігання цінностей тощо. Однак використання поняття "фінансова фірма" доцільне і виправдане з методологічної точки зору. Виділення з безлічі задач, що стоять перед реальним економічним об'єктом, тієї їх групи, яку можна віднести до сфери діяльності фінансової фірми, обумовлено логічним взаємозв'язком і цілісністю методів, використаних для їх вирішення.

Аналіз та дослідження будь-яких фінансових проблем потребує розуміння сутності поняття “фінансові ресурси”, які відображають складні явища та процеси властиві не тільки окремій фінансовій фірмі, як то наприклад, банку, але й економіці загалом.

У науковій літературі немає єдиного підходу до формулювання економічного змісту фінансових ресурсів, їх складу, джерел формування і, відповідно, впливу на ефективність функціонування фінансових фірм. Враховуючи те, що якщо одні із тлумачень знаходяться в площині дискусій щодо визначення змісту поняття “фінансові ресурси” через розгляд їх як відносин, або об’єктивної реальності, то інші ґрунтуються на їх визначенні як природи фінансових ресурсів.

Крім цього деякі автори мають неоднозначні міркування відносно розуміння сутності фінансових ресурсів. Так, наприклад, деякі з них зазначають, що “фінансові ресурси” та “капітал” близькі за змістом [5, с. 146]. Деякої невизначеності набувають тлумачення певними авторами фінансових ресурсів як фондів грошових ресурсів [5]. Під грошовими ресурсами в [2] розуміють певну суму грошей, що служить для придбання всіх інших ресурсів (матеріальних, технічних, трудових тощо). При цьому грошові ресурси мають універсальний характер і є узагальнюючим ресурсом, джерелами якого можуть бути власні кошти суб’єктів господарської діяльності, бюджетні або запозичені кошти.

Матеріалізовану форму фінансових ресурсів в рамках їх класифікації за використанням виділив В. М. Опарін [5]. Він запропонував під фінансовими ресурсами в грошовій формі розуміти власні та залучені грошові кошти та їх еквіваленти, що можуть бути джерелом інвестування, а під фінансовими ресурсами в матеріалізованій формі – фінансові ресурси, які вкладені в оборотні та необоротні активи (перетворені в матеріальні ресурси та засоби праці) і приносять дохід.

Щодо визначення сутності загальних фінансових ресурсів економіки, то під ними слід розуміти сукупність фінансових ресурсів всіх суб’єктів господарювання, які визначають як напрямки економічної стабілізації, так і напрямки їх руху. Крім цього багато авторів зосереджують свою увагу на напрямках їх призначення.

В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін підкреслюють, що фінансові ресурси – це “...ті гроші, які “роблять” гроші, а саме сума коштів, що спря-

мовані в основні засоби та обігові кошти підприємств” [5, с. 145];

П.В. Конюховський вважає, що визначення фінансових ресурсів, подібні до наведених вище, відображають якісну ознаку ресурсів, яка характеризує їх значення у фіксований момент часу [6].

В. М. Вовк припускає, що фінансові ресурси підприємства – “це кошти, за рахунок яких формується власний і позиковий капітал, який використовується для придбання активів і здійснення звичайної діяльності з метою забезпечення економічної вигоди, а також застосовується у випадку виникнення надзвичайних подій”.

У пропонованому дослідженні поняття “фінансовий ресурс” трактується як параметр (показник), значення якого відображають як внутрішній стан модельованого об’єкта (наприклад, банку), так і умови зовнішнього економічного середовища.

Враховуючи те, що фінансові ресурси є не тільки джерелом фінансового забезпечення відтворювальних циклів, але й інструментом фінансового регулювання та стимулювання економічних процесів, виникає необхідність їх узгодження не тільки з іншими видами ресурсів, але і з фінансовими ресурсами окремих суб’єктів господарювання. Інакше кажучи, результатами взаємного руху фінансових ресурсів є зміна, перетворення під впливом різних чинників форм їх існування, що загальному випадку сприяє вирішенні проблеми формування ресурсної бази. Як свідчить аналіз публікацій, в нинішній час не існує, внаслідок слабкої формалізованості економічних процесів, єдиної точки зору щодо визначення сутності поняття “фінансовий потік” та його змісту у фінансово-економічному просторі. Паралельно з наявним терміном натрапляємо на визначення “грошовий потік”, “потік грошових ресурсів” та англійський вираз “cash flow”.

В світовій економіці досить поширеним є застосування інтегрованих матриць фінансових потоків [6], які відображають рух фінансових ресурсів, від формування доходів до кінцевого їх використання.

Крім цього, більшість вчених використовує термін “фінансовий потік” при аналізі загальної схеми потоків коштів через призму фінансової системи.

Для реальної оцінки фінансового результату діяльності будь-якого суб’єкта господарювання насамперед необхідна інформація про стан його

фінансових ресурсів та їхній рух у часі, тобто про фінансові потоки.

Під фінансовими потоками потрібно розуміти рух фінансових ресурсів в макро- та мікро середовищі, а зокрема, рух фінансових ресурсів продукує своєрідні фінансові потоки, створюючи при цьому єдиний процес, який забезпечує ефективне господарювання.

Водночас, П. Конюховський характеризує змістовну частину фінансового потоку [6, с. 147] як поняття швидкої зміни стану системи, тобто він визначає фінансовий потік $x'(t)$ як

$$x'(t) = \frac{dx(t)}{dt},$$

де $x(t)$ – обсяги фінансових ресурсів, t – час, протягом якого досліджується зміна фінансового ресурсу.

IV. Висновки. Отже, в сучасній економічній літературі стосовно дефініції фінансового потоку існує два концептуальні підходи, відповідно до яких один із них уподібнює фінансові потоки з грошовими, а інший ґрунтується на використанні фінансових потоків як специфічних грошових потоків.

Фінансові потоки характеризуються просторовим протіканням, поточністю, мають відповідне управлінське обслуговування, безперервне впродовж значного періоду часу. Залежно від типу призначення вони поділяються на вхідні та вихідні. Обов'язковою умовою формування фінансових потоків є узгодження їх за видами й напрямками діяльності.

Більше того, необхідне дослідження функціонування грошових потоків і рух фінансових ресурсів на рівні суб'єктів господарювання.

УДК 331.103:316.35

Тараєвська Л. С.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ ТА ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ НЕКОМЕРЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

На основі результатів, одержаних у ході дослідження, визначено особливості соціального маркетингу та сформульовано концепцію розвитку некомерційних організацій (на прикладі Івано-Франківської обласної організації Товариства Червоного Хреста України).

Ключові слова: соціальний маркетинг, концепція розвитку, некомерційна організація, ком-

Проте аналіз суті фінансового потоку був би неповним без дослідження його місця в системі економічних категорій, а саме “фінанси” та “кредит”.

Структуризація фінансових відносин призвела до формування функціональних капіталів: позиковий капітал, депозитний капітал, страховий капітал, фондовий капітал, венчурний або посередницький капітал, індустріальний або промисловий капітал, торговий капітал.

Таким чином, під фінансовим потоком будемо розуміти процес, котрий спрямований на досягнення певних економічних результатів, на основі взаємопов'язаних етапів формування, розподілу і використання різних функціональних капіталів.

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” // www.zakon.rada.gov.ua.

2. *Островская О. М.* Банковское дело: толковый словарь. – 2-е изд. – М. : Гелиос АРВ, 2001. – 400 с.

3. *Кириченко О.* Банківський менеджмент / О. Кириченко, І. Гіленко, А. Ятченко. К. : Основи, 1999. – 672 с.

4. *Hancock D.* A Theory of Production for the Financial Firm. Norwell (Mass.), Kluwer Academic Publishers, 1991. Wiley and Sons, Inc., 1962.

5. *Федосов В.* Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями В. Федосов, В. Опарін, С. Львовичкін: монографія за наук. ред. В. Федосова. – К. : КНЕУ, 2002. – 388 с.

6. *Конюховский П. В.* Микроэкономическое моделирование банковской деятельности / П. В. Конюховский. – СПб. : Питер, 2001. – 224 с.

The article proposed to consider banking institution through the lens of financial institutions, and also the main economic substance of financial resources.

плекс маркетингу, просування, соціальне партнерство.

І.Вступ. Для багатьох менеджерів некомерційних організацій, маркетинг прирівнюється до фандрейзингу [1], однак організації існують не тільки для залучення пожертвувань. При використанні методів соціального маркетингу, можна підвищити ефективність програм і заходів,